

HYVÄN ELÄMÄN EHDOT 5/6

Julkisen sektorin tulisi palvelujen tuottajia valitessaan painottaa sitä, miten monipuolisesti yritykset pystyvät tuottamaan hyötyä koko yhteiskunnalle.

Tuuli Kaskinen Kirjoittaja on riippumattoman ajatushautomon Demos Helsingin tutkija.

Yritysten on tuotettava myös yhteistä hyvää

Suomalainen hyvinvointivaltio rakennettiin kansalaistoiminnan ja julkisen sektorin yhteistyöllä. Rouvasväen yhdistysten ja työväen aputoimikuntien aloitteesta syntyivät toimintamallit, jotka erityisesti 1960–1980-luvuilla muuttivat julkisen sektorin hoitamiksi sosiaali- ja terveyspalveluiksi sekä tulonsiirroiksi.

Näin syntyi yhteiskunta, jossa lapsikuoleisuus on maailman pienimpiä ja eliniän-odote verrattain pitkä. Ihmisten kohtaamat terveysongelmat ovat kuitenkin muuttuneet entistä monimutkaisemmiksi ja terveyserot alkaneet taas lisääntyä. Tämä on herättänyt huolta siitä, miten hyvinvointivaltion hienot saavutukset voidaan säilyttää.

Kuntien vastuuta ja vapautta lisättiin vuonna 1993 uudistamalla valtionosuusjärjestelmää. Sen jälkeen kunnat ovat tasaisesti lisänneet ulkoa ostettujen palveluiden määrää.

UUSI TILANNE on avannut uusia mahdollisuuksia kolmannen sektorin toimijoille, kuten potilasjärjestöille ja yleishyödyllisille toimijoille. Ne ovat yhtiöittäneet palveluitaan ja perustaneet yhteiskunnallisia yrityksiä, joiden tavoitteena on ratkaista erityisen hankalassa tilanteessa olevien ihmisten ongelmia.

Yhteiskunnalliset yritykset eivät maksa omistajilleen osinkoa vaan käyttävät voiton toimintansa kehittämiseen. Hyvä esimerkki tästä on Helsingin Diakonissalaitos.

Samalla markkinoille on tullut suuria kansainvälisiä terveysalan yrityksiä, jotka pystyvät tehostamaan toimintaansa optimoimalla tilojen käytön ja henkilökunnan koon.

Julkiselle sektorille erilaisten yrittäjien tarjoamat palvelut ovat usein kullannarvoisia. Monen pienen kunnan sosiaali- ja terveyslautakunnassa on huokaistu helpotuksesta, kun vastuu pitkään täyttämättä olleista viroista siirtyy kuntien harteilta palvelut tuotavalle yksityiselle yritykselle. Kunnat ostavat terveyspalveluita lähes kahdella miljardilla eurolla, ja summan odotetaan yhä kasvavan.

Yritysten rooli muuttuu siis pakostakin: julkisten palveluiden ulkoistaminen siirtää yrityksille merkittävästi valtaa ja vastuuta terveysjärjestelmän kehittämisestä. Entistä

suurempi osa hyvinvointipalveluiden kehitystyöstä tehdään jo nyt yrityksissä.

YRITYSTEN vastuun lisääntyminen avaa uusia mahdollisuuksia, mutta siihen liittyy myös ongelmia. Usein yritykset pystyvät lisäämään kustannustehokkuutta, mutta toisaalta osakkeenomistajien intressien suora-
viivainen palveleminen voi olla ristiriidassa yhteiskunnan yleisten tavoitteiden kanssa.

Esimerkin tarjoaa Yhdysvaltain terveydenhoitojärjestelmä, joka on yksi maailman tehottomimmista. Kun hoidon tarve arvioidaan lääkäriasemien ja vakuutusyhtiöiden näkökulmasta, tehdään potilaiden ja yhteiskunnan kannalta paljon turhia toimenpiteitä. Samalla ne, joilla ei ole varaa maksaa, jäävät ilman hoitoa. Osakkeenomistajien etujen mukainen toiminta ei siis aina tuota koko yhteiskunnan kannalta hyviä ratkaisuja.

Toisenlainen esimerkki yhteiskunnan ja osakkeenomistajien eturistiriidasta tuli esiin viime talvena, kun kävi ilmi, että lääkäriasema Mehiläinen maksaa vain pienen osan veroistaan Suomeen. Tämän seurauksena muun muassa Helsingin yliopiston henkilökunta ilmoitti haluavansa eroon Mehiläisen järjestämästä työterveyshuollosta.

Molemmat esimerkit kertovat siitä, että kansalaisten luottamus hyvinvointipalveluita tuottaviin yrityksiin voi ihan aiheellisesti olla heikko.

HARVARDIN yliopiston liiketaloustieteen professorin Michael E. Porterin mukaan ihmiset eivät luota suurten yritysten kykyyn rakentaa hyvää yhteiskuntaa, vaikka yritykset pystyvät ratkomaan tehokkuuteen liittyviä ongelmia.

Vastaukseksi luottamuspulaan Porter tarjoaa niin sanottua jaetun arvon mallia. Jaettua arvoa syntyy silloin, kun yritys pystyy oman tuloksensa maksimoimisen lisäksi rat-

kaisemaan yhteiskunnan kannalta tärkeiä haasteita. Yrityksen toiminnan tulokset syntyvät sekä voittoa että yhteiskunnallista hyötyä. Jaettua arvoa kehittämällä yritys o Porterin mukaan pohjan pitemmän aikavälin talousmenestykselle.

Porterin malli on saanut innostuneen vastaanoton. Esimerkiksi kansainväliset eläinväikealan yritykset Nestléstä Pepsicoon ovat nähneet siinä mahdollisuuden yhdistää liiketoiminta ja yhteiskuntavastuu.

Suomalaisesta terveydenhoitoalasta olisi tulla edelläkävijä Porterin mallin soveltamisessa, sillä malli sopii pohjoismaiseen hyvinvointiajatteluun oivallisesti. Suomalaisessa yhteiskunnassa valtiolla ja kunnilla on ollut iso rooli, mutta yrityksille on annettu paljon vapauksia silloin, kun niistä on todettu olevan hyötyä myös yhteiskunnalle.

NYT KANNATTAISI tutkia, miten jaetun arvon ideaa voitaisiin vahvistaa terveyspalveluiden tuotannossa. Yksi vaihtoehto olisi jonkinlaisen jaetun arvon mittariston luominen tätä varten. Sen avulla voitaisiin arvioida ja vertailla, miten terveysalan toimijat pystyvät vahvistamaan yhteiskunnan rakenteita ja samaan aikaan minimoimaan kustannuksensa.

Mittaristossa annettaisiin suurin paino yritysten kyvylle luoda uutta ennalta ehkäisevää terveyskulttuuria, joka auttaisi pitkällä aikavälillä pitämään terveydenhuollon kustannukset kurissa. Mittariston toinen osa arvioisi yrityksen kykyä käyttää henkilö- ja tilaresurssinsa yhteiskunnan ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Kolmas osa arvioisi yrityksen Suomeen – tai EU:n alueelle – maksamien verojen suuruutta. Verojen huomioiminen auttaisi saamaan veroparatiisi-yritykset pois markkinoilta.

Näyttää siltä, että julkinen sektori ei yksin pysty ratkaisemaan terveydenhuollon haasteita. Jaetun arvon mallin avulla Suomeen voitaisiin luoda markkinat, joilla erilaiset yritykset pärjäisivät parhaiten silloin, kun niiden tulokset palvelisivat koko yhteiskunnan etua.

Jotta tämä toteutuisi, julkisen sektorin tulisi palvelujen tarjoajia valitessaan nojautua siihen, miten hyvin ne pystyvät tuottamaan myös yhteistä hyvää.

Julkisten palveluiden ulkoistaminen siirtää yrityksille merkittävästi valtaa ja vastuuta.